

MARCIN JACHIMOWICZ

**PRAWNOKARNE INSTYTUCJE I REGULACJE SŁUŻĄCE
PRZECIWDZIAŁANIU I ZWALCZANIU ZJAWISKA PRANIA
BRUDNYCH PIENIĘDZY**

1. Zagadnienia wstępne

Pojęcie „*pranie i czyszczenie pieniędzy*” weszło do języka prawnego, kryminologicznego i kryminalistycznego dopiero w latach osiemdziesiątych XX wieku. Samo zaś zjawisko, sprowadzające się do przestępczej działalności motywowanej finansowo ma bardzo długą historię. Pranie pieniędzy to stan faktyczny tego rodzaju, że chodzi tu o pieniądze, które – jak sama nazwa wskazuje - uprzednio były „brudne”. Dlatego też sprawcy próbują mniej lub bardziej wyrafinowanymi metodami ukryć nielegalne pochodzenie pieniędzy, aby je – po wypraniu wprowadzić do legalnej działalności gospodarczej¹. Najogólniej, ten rodzaj przestępstwa (spenalizowanego w art. 299 k.k.) zdefiniować należy jako działalność przestępczą mającą na celu legalizację przestępczych dochodów.

W procesie prania pieniędzy można wyszczególnić 3 fazy :

1. fazę lokowania, w której dochody pochodzące bezpośrednio z przestępstwa (np. ze sprzedaży narkotyków, handlu bronią) są po raz pierwszy umieszczane w instytucjach finansowych, bądź też wykorzystywane do zakupu różnego rodzaju aktywów;
2. fazę maskowania (ukrycia), w której podejmuje się pierwszą próbę ukrycia lub zamaskowania źródła pochodzenia i tożsamości posiadacza pieniędzy;

¹ B. Hołyst, Kryminalistyka, Warszawa 2000, s. 300.

3. fazę legitymizacji (legalizacji), w której wprowadza się pieniądze do legalnych struktur gospodarczych oraz systemów finansowych w celu ich całkowitego zasymilowania ze wszystkimi obecnymi środkami².

Jedną z zasadniczych kwestii w analizie systemu prania pieniędzy jest istnienie odpowiednich podmiotów po stronie organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości oraz wyposażenie ich w odpowiednie środki służące zwalczaniu tego rodzaju przestępczego procederu. Przedmiotem niniejszego opracowania są instytucje i regulacje o charakterze prawnokarnym służące przeciwdziałaniu i zwalczaniu zjawiska prania brudnych pieniędzy.

2. Instytucje procesu karnego

Postępowanie dowodowe w sprawie prania brudnych pieniędzy stanowi bardzo często wyzwanie dla tradycyjnych metod śledczych, co związane jest ze specyfiką tego rodzaju przestępstwa. Jednym z najważniejszych dowodów, bardzo często umożliwiającym wytypowanie innych osób biorących udział w tym procederze, w szczególności na etapie warstwowania, jest profesjonalna analiza dróg przepływu pieniędzy pomiędzy podmiotami i ich rachunkami bankowymi. Wiąże się to z koniecznością uzyskiwania od odpowiednich instytucji finansowych informacji objętych tajemnicą bankową.

W tym zakresie wykorzystać należy instytucje przewidziane w ustawie z dnia 16 listopada 2000 r. o przeciwdziałaniu wprowadzenia do obrotu finansowego wartości majątkowych pochodzących z nielegalnych lub nieujawnionych źródeł oraz o przeciwdziałaniu finansowania terroryzmu³. Przepis art. 31 tego aktu prawnego stanowi, że jeżeli podejrzenie popełnienia przestępstwa, o którym mowa w art. 299 k.k. wynika z posiadanych przez Generalnego Inspektora Nadzoru Finansowego informacji, ich przetworzenia lub analizy, Generalny Inspektor Nadzoru Finansowego zawiadamia prokuratora o podejrzeniu popełnienia przestępstwa oraz przekazuje mu materiały uzasadniające takie podejrzenie. Informacje uzyskane przez śledczego od Generalnego Inspektora Nadzoru Finansowego są niejednokrotnie niewystarczające do wydania postanowienia o wszczęciu śledztwa o czyn zabroniony opisany w art. 299 k.k., nie mówiąc już o przedstawieniu konkretnej osobie zarzutu popełnienia tego rodzaju czynu zabronionego.

Za mankament polskiego systemu prawnego w tym zakresie uznać należy brak rejestru rachunków bankowych, która to instytucja znacznie usprawniłaby prowadzenie postępowań karnych w tym właśnie przedmiocie. W sytuacji, o której mowa w art. 31 wskazanego aktu prawnego, już na etapie prowadzenia czynności sprawdzających śledczy winien w oparciu o instytucję przewidzianą w art. 32 ust. 2 zażą-

² Ibidem.

³ Dz. U. z 2003 r., Nr 153, poz. 1505, z późn. zm.

dać od Generalnego Inspektora Nadzoru Finansowego udostępnienia informacji chronionych prawem, w tym objętych tajemnicą bankową lub ubezpieczeniową. W toku prowadzonego śledztwa informacje takie udzielane są prokuratorowi w oparciu o art. 32 ust. 1 wskazanej ustawy na pisemny wniosek. Trafnym posunięciem ustawodawcy jest zapis art. 32 ust. 3 tego aktu prawnego, w oparciu o który to przepis śledczy może wystąpić z żądaniem, o którym mowa w art. 32 ust. 2 do instytucji zobowiązanych jeśli Generalny Inspektor nie dysponuje informacjami wystarczającymi do wydania postanowienia o wszczęciu śledztwa⁴.

Często istnieje potrzeba korzystania z opinii biegłych oraz specjalistów z zakresu bankowości, księgowości, informatyki i analizy kryminalnej. Korzystanie z tych środków dowodowych daje możliwość uzyskania wiedzy co do zasięgu i przedmiotu przestępczego procederu. Pozwala na wytypowanie osób i firm uczestniczących w popełnieniu przestępstwa, a nadto ustalenie rachunków bankowych wykorzystywanych do tego procederu, rodzaju operacji bankowych na nich przeprowadzanych, pozycji poszczególnych osób w przestępczym układzie. Celem tych czynności jest odtworzenie śladu księgowego (*paper trail*), jaki zostawiły pieniądze od momentu ich wprowadzenia do obrotu, aż do etapu integracji. W oparciu o opinie biegłych należy ustalić:

- kto, kiedy i w jakiej instytucji dokonał pierwszej wpłaty, a więc gdzie nastąpiło lokowanie, - jakie były tytuły płatności, źródła finansowania, kontrakty,

⁴ Z możliwości tej skorzystano w jednym ze śledztw prowadzonych przez Prokuraturę Okręgową w Zielonej Górze, gdzie do wszystkich placówek mających swoją siedzibę w tym mieście wystąpiono najpierw z zapytaniem czy osoby podejrzewane o dokonanie czynu opisanego w art. 299 k.k. mają tam założone konta bankowe, a także czy korzystały z kredytów udzielanych przez te banki oraz czy posiadały w nich lub posiadają lokaty terminowe. Następnie wystąpiono do placówek, które udzieliły twierdzącej odpowiedzi w tym przedmiocie z postanowieniem o żądaniu wydania rzeczy uzyskując w ten sposób dokumentację dotyczącą otwarcia szeregu kont bankowych, w części uśpionych, obrotów dokonywanych na tych kontach, a także kredytów zaciągniętych przez osoby podejrzewane. Analiza tego materiału, uzyskanego na etapie czynności sprawdzających, pozwoliła na stwierdzenie, że osoby wskazane w zawiadomieniu Generalnego Inspektora dokonywały na części kont wpłat gotówkowych, a następnie szybkich wypłat gotówkowych, pokrywały wypłaty z rachunku wpłatami gotówkowymi dokonywanymi praktycznie każdorazowo tego samego dnia, wykazywały powody płatności wielkich, jak na ich deklarowane dochody „za usługę”, „za konsultacje”. Osoby te, jak ustalono, w oparciu o uzyskane w ten sposób informacje posiadały, zakładały i wykorzystywały wiele rachunków bankowych, co w przypadku oficjalnie deklarowanych dochodów nie znajdowało, oczywiście poza wykorzystywaniem ich do procederu prania pieniędzy żadnego uzasadnienia, realizowały duże wpłaty i wypłaty gotówkowe z rachunków, które przez dłuższy czas były uśpione i pozostawały na nich śladowe środki finansowe, wystarczające jedynie na opłaty związane z obsługą konta przez bank. Cechą charakterystyczną kont bankowych wykorzystywanych w danym momencie do procederu prania pieniędzy był niemal zerowy stan konta po zamknięciu placówki bankowej (wpłata na rachunek była zsynchronizowana z dokonaną wypłatą, po czym dokonaniem wpłaty na inne konto, tej samej osoby która dokonała wpłaty na konto osoby podejrzewanej), jak również wykorzystywanie przez te osoby instytucji przekazów „Western Union” do transferowania wielkich kwot pieniężnych poza granice kraju (Hongkong). Uzyskanie tych danych pozwoliło na przedstawienie tym osobom zarzutu popełnienia m. in. zarzutu popełnienia czynów zabronionych opisanych w art. 299 § 1 k.k. w zw. z art. 299 § 5 k.k. oraz art. 258 § 1 k.k. Na dalszym etapie śledztwa zwrócono się, powołując się na art. 32 ust. 1 ustawy do Generalnego Inspektora o udzielenie informacji czy osoby te posiadają konta bankowe założone również w innych miastach, na co uzyskano twierdzącą odpowiedź.

- jak przedstawia się odtworzenia całej drogi, którą przebył pieniądz, bądź też inne wartości majątkowe (kiedy, w jaki sposób, w jakiej formie i gdzie badane wartości pieniężne zmieniały właściciele i dysponentów),
- jakie transakcje zlecali właściciele, pełnomocnicy, pośrednicy rachunków,
- kim byli beneficjenci, w jakich bankach mieli rachunki i jaką prowadzili działalność,
- jakie waluty, papiery wartościowe były przedmiotem transakcji,
- jakie były poszczególne kwoty transakcji,
- czy i jakie stosowano techniki rozdrabniania wpłat,
- jakie banki czy instytucje brały udział w przestępczym procederze,
- w co inwestowano wyprane pieniądze,
- jak długo trwał proces prania pieniędzy w danej instytucji?⁵

Środkiem stosowanym w walce z procederem prania pieniędzy jest również podsłuch elektroniczny obejmujący telefony stacjonarne, telefony komórkowe, pagery, faksy, modemy w przypadku łączności komputerowej. Te środki łączności są wykorzystywane przez osoby legalizujące korzyści w celu koordynacji działań związanych z realizacją omawianego procederu. Dostęp do tych informacji pozwala na ujawnienie kolejnych materiałów, które stanowią uzupełnienie zebranych we wskazany sposób danych, a także dodatkowy materiał dowodowy obrazujący pozycję poszczególnych osób w omawianym procederze. Ten środek dowodowy pozwala także na wyprzedzenie działań sprawców, zwłaszcza w przypadku transferu funduszy poza polską jurysdykcję do krajów i terytoriów nie współpracujących w zakresie zwalczania procederu prania pieniędzy. Kwestia podsłuchu unormowana została w rozdziale 26 k.p.k. Po wszczęciu postępowania sąd na wniosek prokuratora może zarządzić kontrolę i utrwalanie treści rozmów telefonicznych w celu wykrycia i uzyskania dowodów dla toczącego się postępowania lub zapobieżenia popełnieniu nowego przestępstwa (art. 237 § 1 k.p.k.). W wypadkach niecierpiących zwłoki kontrolę i utrwalanie rozmów telefonicznych może zarządzić prokurator, który obowiązany jest zwrócić się w terminie 3 dni do sądu z wnioskiem o zatwierdzenie postanowienia. Sąd wydaje postanowienie w przedmiocie wniosku w terminie 5 dni na posiedzeniu bez udziału stron (art. 237 § 2 k.p.k.). Kontrola i utrwalanie rozmów telefonicznych mogą być prowadzone przez okres najwyżej 3 miesiące, z możliwością przedłużenia, w szczególnie uzasadnionych wypadkach na okres najwyżej dalszych 3 miesiące. Niewątpliwie za zasadną należy uznać przewidzianą przez art. 239 k.p.k. możliwość odroczenia na czas niezbędny ze względu na dobro sprawy, lecz nie później niż do prawomocnego zakończenia postępowania, ogłoszenia postanowienia o kontroli i utrwalaniu rozmów telefonicznych osobie, której ono dotyczy. Przepisy wskazanego rozdziału ustawy procesowej stosuje się odpowiednio do

⁵ J. W. Wójcik, *Przeciwdziałanie praniu pieniędzy*, Kraków 2004 r., s. s. 394.

kontroli oraz do utrwalania przy użyciu środków technicznych treści innych rozmów lub przekazów informacji, w tym korespondencji przesyłanej pocztą elektroniczną (art. 241 k.p.k.).

W zakresie walki z procederem prania pieniędzy wykorzystanie powinny znaleźć instytucje dowodowe określone w art. 218 k.p.k. Przepis art. 218 § 1 k.p.k. dotyczy obowiązku nałożonego na urzędy, instytucje i podmioty prowadzące działalność w dziedzinie poczty lub działalność telekomunikacyjną, urzędy celne oraz instytucje i przedsiębiorstwa transportowe, które obowiązane są wydać sądowi lub prokuratorowi, na żądanie zawarte w postanowieniu, korespondencję i przesyłki oraz wykaz połączeń telekomunikacyjnych (dotyczy to zarówno telefonów stacjonarnych jak i komórkowych) lub innych przekazów informacji, w tym korespondencji przesyłanej pocztą elektroniczną, z uwzględnieniem czasu ich dokonania i innych danych związanych z połączeniem lub przekazem, niestanowiących treści rozmowy telefonicznej lub innego przekazu informacji, jeżeli mają znaczenie dla toczącego się postępowania⁶.

Pomocna, w zakresie zwalczania procederu prania pieniędzy, jest również instytucja przewidziana w art. 15 § 2 k.p.k. Na mocy tego przepisu ustawy procesowej wszystkie instytucje państwowe i samorządowe są obowiązane w zakresie swego działania do udzielania pomocy organom prowadzącym postępowanie karne w terminie wyznaczonym przez te organy. Powołując się na ten przepis można zwracać się m. in. do urzędów skarbowych, sądów rejestrowych, wydziałów ksiąg wieczystych sądów rejonowych, wydziałów komunikacji starostw powiatowych prowadzących ewidencję pojazdów, urzędów gmin prowadzących rejestr działalności gospodarczej wykonywanej przez osoby fizyczne o udzielenie niezbędnych informacji dotyczących osób parających się procederem prania pieniędzy. Informacje osobopoznawcze uzyskane w ten sposób są doskonałym uzupełnieniem materiału dowodowego zgromadzonego w oparciu o przedstawione powyżej dowody⁷.

Wykorzystanie tych środków dowodowych ma niebagatelne znaczenie dla bytu postępowania przygotowawczego przedmiotem którego jest czyn zabroniony opisany w art. 299 k.k., w szczególności w sytuacji istniejącej najczęściej w przypadku tego przestępstwa tzw. zmowy milczenia pomiędzy osobami uczestniczącymi w tym procederze i konsekwentnej odmowie składania przez nich jakichkolwiek wyjaśnień co do przedstawionego im zarzutu.

⁶ Ustawa procesowa nie ogranicza podmiotowo ani przedmiotowo możliwości zarządzenia wydania korespondencji, przesyłek oraz bilingów. Oznacza to, że zajęciu podlegać mogą przesyłki adresowane do podejrzanego, ale także innych osób. Postanowienie może także ograniczyć obowiązek zajęcia do wydania określonej, jednorazowej przesyłki od określonego nadawcy. K.p.k. nie określa także terminu, na jaki następować ma zajęcie. Ze względu na dobro sprawy, ogłoszenie postanowienia w tym przedmiocie może być odroczone na czas oznaczony (art. 218 § 2 k.p.k.) – por. J. Grajewski (w:) J. Grajewski, L. K. Paprzycki, M. Plachta, Kodeks postępowania karnego, Tom I, Komentarz do art. 1 – 424 k.p.k., Kraków 2003 r., s. 560.

⁷ Szerzej o tej kwestii w przypisie 8.

Jednym z instrumentów prawa karnego procesowego służącym walce z procederem prania pieniędzy są osobowe źródła dowodowe. Obok tradycyjnych świadków występujących w procesie, którymi będą w zakresie zwalczania tego rodzaju przestępstwa przede wszystkim pracownicy instytucji finansowych (banki⁸, domy maklerskie, kasyna gry) zwrócić należy szczególną uwagę na instytucję szczególnej kategorii świadków:

- tzw. świadka *incognito*,
- świadka koronnego.

W zwalczaniu procederu prania pieniędzy szczególną rolę odgrywają osoby umiejscowione w strukturach grupy parającej się tego rodzaju działalnością, dysponujące z tego tytułu szeroką wiedzą lub pomagające w ukrywaniu korzyści pochodzących z nielegalnych źródeł. W stosunku do tych osób, w oparciu o art. 184 § 1 i 2 k.p.k. istnieją możliwości utajnienia ich danych osobowych, jeżeli zachodzi uzasadniona obawa dla życia, zdrowia, wolności, albo mienia w znacznych rozmiarach świadka lub osoby dla niego najbliższej. Instytucja ta powinna znaleźć zastosowanie np. w stosunku do pracownika urzędu skarbowego, który w toku wykonywania obowiązków służbowych dowiedział się o przestępstwie, czy też pracownika banku. Postanowienie w tym przedmiocie może wydać sąd, na etapie postępowania przygotowawczego zaś prokurator⁹.

Przepis art. 1 ust. 1 ustawy z dnia 25 czerwca 1997 roku o świadku koronnym¹⁰ stanowi, że przepisy tego aktu prawnego stosuje się w sprawach o przestępstwo lub przestępstwo skarbowe popełnione w zorganizowanej grupie albo związku mają-

⁸ W przypadku przesłuchania świadków będących pracownikami banków, które wykorzystywane były do procederu prania pieniędzy istotne znaczenie ma trafne formułowanie zadawanych im pytań by efekt tego rodzaju czynności dowodowej w znacznym stopniu poszerzył wiedzę śledczego na temat badanego procederu. Dlatego też za zasadne uznać należy okazanie, w toku przesłuchania, takiej osobie zabezpieczonych uprzednio dokumentów banku, którego jest pracownikiem, jak również okazanie takiej osobie tablicy pogładowej zawierającej zdjęcie osoby podejrzanej o udział w takim procederze celem identyfikacji, co w przypadku małych placówek bankowych kończy się niejednokrotnie pozytywnym efektem oraz poznanie, w przypadku identyfikacji takiej osoby, jej sposobu zachowania się w trakcie dokonywania operacji bankowych. Taka sytuacja miała miejsce w jednej ze spraw prowadzonej przez Prokuraturę Okręgową w Zielonej Górze, gdzie pracownik jednego z banków, w którym podejrzany o dokonanie czynu zabronionego z art. 299 k.k. miał założone konta bankowe zidentyfikował go i szczegółowo opisał sposób jego zachowania odnosząc się przy tym do obowiązujących w tym banku procedur związanych z obrotem środków finansowych. Ustalono w oparciu o tę czynność sposób zachowania się sprawcy, który dokonywał niemal codziennie wypłat ze swojego konta w maksymalnej wysokości przewidzianej procedurami bankowymi (łącznie przy tym maksymalną wypłatę za pośrednictwem bankomatu z wypłatą dokonywaną u pracownika banku), które to środki finansowe bezpośrednio po ich wypłaceniu przelewał na konta bankowe osoby współuczestniczącej w procederze warstwowania, od której, choć z innego konta (przy wykazaniu powodu płatności „za konsultację”, „pożyczka”, „wynagrodzenie”, „za pobyt”, „za hotel”) środki te otrzymał (tytułując wpłaty w analogiczny do wskazanego powyżej sposób). Charakterystyczne było dokonywanie tych operacji o stałych porach, tuż przed zamknięciem placówki bankowej

⁹ Przedmiotem utajnienia może być każda okoliczność umożliwiająca ujawnienie tożsamości świadka, ale tylko wówczas, gdy ta okoliczność „nie ma znaczenia dla rozstrzygnięcia w sprawie”. Przesłanką anonimizacji świadka jest istnienie uzasadnionej obawy niebezpieczeństwa dla życia, zdrowia, wolności albo mienia w znacznych rozmiarach świadka albo osób dla niego najbliższych. Postanowienie w przedmiocie zachowania w tajemnicy okoliczności uzasadniających ujawnienie tożsamości świadka wydać może jedynie prokurator i sąd.

¹⁰ T. j. Dz. U. z 2007, Nr 36, poz. 232.

cych na celu popełnienie przestępstwa lub przestępstwa skarbowego. Instytucja ta ma na celu złamanie wewnętrznej solidarności grupy przestępczej, jej hermetyczności (tzw. zмовы milczenia).

Świadkiem koronnym jest podejrzany, który został dopuszczony do składania zeznań w charakterze świadka, na zasadach i w trybie określonych niniejszą ustawą. Dowód z zeznań świadka koronnego można dopuścić, jeżeli łącznie zostały spełnione następujące warunki:

1. do chwili wniesienia aktu oskarżenia do sądu jako podejrzany w swoich wyjaśnieniach:
 - a) przekazał organowi prowadzącemu postępowanie informacje, które mogą przyczynić się do ujawnienia okoliczności przestępstwa, wykrycia pozostałych sprawców, ujawnienia dalszych przestępstw lub zapobieżenia im,
 - b) ujawnił majątek swój oraz znany mu majątek pozostałych sprawców przestępstwa lub przestępstwa skarbowego, o których mowa w art. 1;
2. podejrzany zobowiązał się do złożenia przed sądem wyczerpujących zeznań dotyczących osób uczestniczących w przestępstwie lub przestępstwie skarbowym oraz pozostałych okoliczności, o których mowa w pkt 1 lit. a, popełnienia przestępstwa lub przestępstwa skarbowego określonego w art. 1.

Kolejną instytucją służącą walce z procederem prania pieniędzy jest szczególnie instytucja tzw. małego świadka koronnego przewidziana w art. 299 § 8 k.k. Nie podlega karze za przestępstwo określone w art. 299 § 1 - 4, osoba, która dobrowolnie ujawniła wobec organu powołanego do ścigania przestępstw informacje dotyczące osób uczestniczących w popełnieniu przestępstwa oraz okoliczności jego popełnienia, jeżeli zapobiegło to popełnieniu innego przestępstwa. W sytuacji, gdy sprawca czynił starania zmierzające do ujawnienia tych informacji i okoliczności, sąd stosuje nadzwyczajne złagodzenie kary. Celem wprowadzenia tej instytucji jest złamanie solidarności grupy przestępczej oraz ujawnienie wszystkich okoliczności towarzyszących procederowi prania pieniędzy, jak i przestępstw pierwotnych.

Obok organów ścigania istnieją również inne organy i instytucje państwowe, które w zakresie swojej działalności mogą spotkać się z różnymi aspektami prania pieniędzy. Organem takim jest m. in. tzw. „wywiad skarbowy” funkcjonujący w oparciu o przepisy ustawy z dnia 28 września 1991 r. o kontroli skarbowej¹¹. Przeprowadza on swoje czynności polegające na uzyskiwaniu, gromadzeniu, przetwarzaniu i wykorzystywaniu informacji o dochodach, obrotach, rzeczach i prawach majątkowych podmiotów podlegających kontroli skarbowej (art. 36 ust. 2 wskazanego aktu prawnego). Czynności te mogą być przeprowadzane w formie czynności operacyjno – rozpoznawczych, w tym umożliwiających uzyskiwanie informacji oraz utrwalanie śladów i dowodów w sposób niejawnny (art. 36 ust. 4 ustawy).

¹¹ Dz. U. z 2004 r., Nr 8, poz. 65, z późn. zm.

W toku postępowania przygotowawczego przedmiotem, którego jest proceder prania pieniędzy wykorzystanie powinny znaleźć również akta spraw podatkowych, które w oparciu o dyspozycję art. 297 § 1 pkt 3 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. Ordynacja podatkowa¹² naczelnicy urzędów skarbowych oraz naczelnicy urzędów celnych udostępniają prokuratorowi oraz sądom w związku z toczącym się postępowaniem. Dane uzyskane przez prowadzącego śledztwo przedmiotem, którego jest proceder prania pieniędzy od instytucji finansowych dotyczyć mogą m. in. ujawnienia i kontroli niezgłoszonej do opodatkowania działalności gospodarczej, przychodów nieznajdujących pokrycia w ujawnionych źródłach przychodów, kontroli źródeł pochodzenia majątku w przypadku niezgłoszenia do opodatkowania działalności gospodarczej oraz dochodów niezajdujących pokrycia w ujawnionych źródłach przychodu¹³. Współpraca śledczego ze Strażą Graniczną prowadzi od uzyskania danych dotyczących przekroczeń granicy przez osoby parające się praniem pieniędzy, miejsc tych przekroczeń, konfiguracji osobowych w jakich przekraczali granicę oraz sposobu przekraczania granicy¹⁴.

3. Instrumenty represji karnej

Ostatnim etapem przeciwdziałania praniu brudnych pieniędzy jest pozbawienie sprawców przestępstwa spenalizowanego w art. 299 k.k. korzyści pochodzących z popełnionych przestępstw. Instytucję tę uznać należy za jeden z głównych celów przeciwdziałania praniu pieniędzy.

Odbywa się to przez właściwe stosowanie instytucji:

- zabezpieczenia majątkowego,
- kary grzywny,
- środków karnych.

¹² Dz. U. z 2005 r., Nr 8, poz. 60 z późn. zm.

¹³ W jednej ze spraw prowadzonych przez Prokuraturę Okręgową w Zielonej Górze, gdzie do procederu prania pieniędzy wykorzystane zostały podmioty prowadzące działalność gospodarczą w zakresie zakładów wzajemnych wykorzystano materiały dotyczące kontroli przeprowadzonej przez tamtejszy Urząd Kontroli Skarbowej, którą objęta była osoba, której dotyczyło podejrzenie prania pieniędzy w taki właśnie sposób. Na uwagę zasługuje tutaj brak przepisów normujących wspólne prowadzenie działań w tym zakresie różnych organów państwa. Zawiadomienie o podejrzeniu popełnienia przestępstwa wpłynęło do Prokuratora Okręgowego w Zielonej Górze od Generalnego Inspektora Nadzoru Finansowego, gdzie nie wspomniano o tym, że w tym przedmiocie swoje postępowanie wykorzystując m. in. dane pochodzące od instytucji składającej zawiadomienie. Usprawnienie procedury w tym zakresie znacznie zwiększyłoby efektywność śledztw prowadzonych w tym przedmiocie, w szczególności zaś przyspieszyło gromadzenie przez śledczych materiału dowodowego, zwłaszcza, że w omawianej sprawie Urząd Kontroli Skarbowej miał już zakończone postępowanie kontrole przeprowadzone w oparciu o te same dokumenty, które do śledczych wpływały od Generalnego Inspektora Nadzoru Finansowego przez okres ponad 2 miesiące.

¹⁴ Tego rodzaju informacje były bardzo pomocne w ustaleniu rzeczywistej roli podejrzanych o dokonanie czynu z art. 299 k.k. w jednej ze spraw prowadzonych przez Prokuraturę Okręgową w Zielonej Górze, gdzie podejrzani o dokonanie tego przestępstwa z regularną częstotliwością przekraczali granicę polsko – niemiecką, po czym po 20 lub 30 minutach wracali na teren RP.

W przypadku przestępstwa prania pieniędzy niepomiarową rolę odgrywa instytucja zabezpieczenia majątkowego, które już na etapie postępowania przygotowawczego jest w stanie zabezpieczyć wykonania kar oraz środków karnych o charakterze majątkowym, co następuje poprzez ograniczenie możliwości dysponowania składnikami majątkowymi przez domniemanego sprawcę¹⁵. Celem tej instytucji jest zapewnienie możliwości wykonania kar i środków karnych o charakterze majątkowym, a także uniemożliwienie grupie przestępczej parającej się praniem brudnych pieniędzy dalszego popełnienia przestępstw pierwotnych oraz przestępstwa prania brudnych pieniędzy.

Z tego też powodu należy, już na początkowym etapie śledztwa zwrócić szczególną uwagę na zbieranie informacji o stanie majątkowym osoby podejrzanej, a także o rzeczach i prawach majątkowych podlegających zabezpieczeniu wykorzystując do tego istniejące bazy danych. Do grupy czynności mających na celu ustalenie rzeczywistego stanu majątkowego podejrzanego należą: 1) uzyskanie stosownych informacji od podejrzanego w toku przesłuchania go i udokumentowanie ich protokołem; 2) przesłuchanie w odpowiednim charakterze osób, w których władaniu znajdują się należące do podejrzanego, a podlegające zajęciu, rzeczy lub prawa (mogą to być świadkowie, ale również inni podejrzani występujący w tej samej sprawie); 3) weryfikacja uzyskanych od podejrzanego informacji na temat wykonywania pracy zarobkowej lub korzystania ze świadczeń – w tym emerytalno-rentowych i chorobowych – przez zażądanie stosownych danych z właściwego inspektoratu ZUS-u lub powiatowego urzędu pracy, albo od wskazywanego pracodawcy; 4) zażądanie weryfikacji tych danych (powyżej – pozycje 1–3) przez policję; 5) w razie powzięcia informacji o prowadzeniu działalności gospodarczej przez podejrzanego (albo informacji o takiej możliwości) – sprawdzenie powyższego przez zwrócenie się do właściwego wojewódzkiego urzędu statystycznego o udzielenie informacji na temat wpisania konkretnej osoby do prowadzonego przez Prezesa Głównego Urzędu Statystycznego krajowego rejestru podmiotów gospodarki narodowej REGON: rejestr ten nie jest tajny i informacje udzielane są na wniosek prokuratora (art. 44 ust. 2 pkt 2 ustawy z dnia 29 czerwca 1995 r. o statystyce publicznej)¹⁶ (we wniosku wystarczy podanie, że prowadzi się postępowanie karne); 6) wgląd w rejestr przedsiębiorców, w którym interesujące informacje dotyczyć mogą wspólników spółek jawnej, partnerskiej i komandytowej (art. 38 ust. 2a ustawy z dnia 20 sierpnia 1997 r. o Krajowym Rejestrze Sądowym)¹⁷ poprzez punkty informacji KRS działające przy Prokuraturach Okręgowych; 7) w razie poszukiwania informacji o osobach prowadzących działalność gospodarczą indywidualnie albo

¹⁵ W przypadku czynu zabronionego, o którym mowa w art. 299 k.k. istnieją podstawy do wydania z urzędu postanowienia o zabezpieczeniu wykonania orzeczenia na mieniu oskarżonego (art. 291 § 1 k.p.k.). Są to:

1) orzeczenie kary grzywny kumulatywnej – art. 309 k.k.; 2) przepadek przedmiotów – art. 299 § 7 k.k.; 3) nałożenie obowiązku naprawienia szkody – art. 46 § 1 k.k.

¹⁶ Dz. U. z 1995 r., Nr 88, poz. 439 z późn. zm.

¹⁷ tekst jedn. Dz. U. z 2001 r., Nr 17, poz. 209 z późn. zm.

w charakterze współników spółki cywilnej wskazać trzeba, że dane takie znajdują się w ewidencji działalności gospodarczej prowadzonej w gminie właściwej dla miejsca zamieszkania - art. 23 ust. 1 ustawy z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej¹⁸ (funkcjonuje również Centralna Informacja o Działalności Gospodarczej, która znajduje się w gestii ministra właściwego do spraw gospodarki – art. 41 ust. 2 cyt. ustawy z dnia 2 lipca 2004 r., oględziny dokumentów należy dokumentować protokołem – art. 143 § 1 pkt 3 k.p.k., zamiast nich można jednak włączyć do akt pisemne informacje w postaci poświadczonych odpisów, wyciągów lub zaświadczeń – uzyskanie ich jednak wymaga złożenia pisemnych wniosków; informacje gromadzone w rejestrze przedsiębiorców dostępne są także w Monitorze Sądowym i Gospodarczym – art. 13 ustawy o KRS); 8) do czasu uruchomienia systemu umożliwiającego uzyskiwanie przez jednostki prokuratury danych w systemie elektronicznego przekazu informacji, można występować na piśmie o informacje na temat posiadania przez podejrzanego pojazdów mechanicznych do Centralnej Ewidencji Pojazdów i Kierowców prowadzonej w Departamencie Rejestrów Państwowych Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji (02–106 Warszawa, ul. Pawińskiego 17/21). Podstawą żądania takich informacji jest przepis art. 80c ust. 1 pkt 7 ustawy z dnia 20 czerwca 1997 r. – Prawo o ruchu drogowym¹⁹; 9) zapoznanie się z wpisami w księdze wieczystej (na podstawie art. 2 ustawy z dnia 6 lipca 1982 r. o księgach wieczystych i hipotece²⁰ (fakt posiadania nieruchomości wyjaśnić można także przez zwrócenie się do starosty o udzielenie stosownych informacji na podstawie prowadzonej ewidencji gruntów i budynków, w ewidencji tej oprócz nazwiska właściciela wykazuje się również wartość nieruchomości – art. 20 ust. 2 pkt. 1 i 4 ustawy z dnia 17 maja 1989 r. – Prawo geodezyjne i kartograficzne²¹); 10) w razie poszukiwania praw przysługujących podejrzanemu pomocne może okazać się: – zwrócenie się do zarządu spółdzielni mieszkaniowej o podanie informacji, czy dana osoba wpisana jest w rejestrze członków spółdzielni i jakie prawa spółdzielcze jej przysługują. Rejestry takie są jawne i mogą być ujawniane między innymi wierzycielom członków (art. 30 ustawy z dnia 16 września 1982 r. – Prawo spółdzielcze²²; a zatem zwrócenie się do zarządu spółdzielni możliwe jest w fazie *in personam* postępowania przygotowawczego, – zwrócenie się do Ministerstwa Sprawiedliwości o informację, czy dana osoba figuruje jako zastawnik w centralnej informacji o zastawach rejestrowych. Rejestr zastawów jest jawny (art. 37 ust. 1 ustawy z dnia 6 grudnia 1996 r. o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów²³, w razie ubiegania się o wydanie dokumentu urzędowego wniosek winien być sporządzony na formularzu wg wzoru stanowiącego

¹⁸ Dz. U. z 2004 r., Nr 173, poz. 1807, z późn. zm.

¹⁹ tekst jedn. Dz. U. z 2005 r., Nr 108, poz. 908, z późn. zm.

²⁰ – tekst jedn. Dz. U. z 2001 r., Nr 124, poz. 1361 z późn. zm.

²¹ tekst jedn. Dz. U. z 2000 r., Nr 100, poz. 1086 z późn. zm.

²² tekst jedn. Dz. U. z 2003 r., Nr 188, poz. 1848 z późn. zm.

²³ Dz. U. z 1996 r., Nr 149, poz. 703 z późn. zm.

załącznik do rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 15 października 1997 r.²⁴); 12) zażądanie ujawnienia przez bank danych dotyczących prowadzenia na rzecz podejrzanego rachunków bankowych, rachunków oszczędnościowych, rachunków pieniężnych, rachunków papierów wartościowych, liczby tych rachunków, a także obrotów i stanu rachunków. Podstawy prawne postanowienia prokuratora w tym przedmiocie stanowią art. 180 § 1 k.p.k. i art. 105 ust. 1 pkt 2 lit. b zd. I ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Prawo bankowe²⁵, 13) zażądanie akt kontroli skarbowej albo informacji zawartych w aktach kontroli właściwego urzędu kontroli skarbowej – na podstawie art. 180 § 1 k.p.k. oraz art. 34 a ust. 5 pkt 5 ustawy z dnia 28 września 1991 r. o kontroli skarbowej²⁶; 14) zażądania akt lub informacji od właściwego urzędu skarbowego obejmujących dane zawarte w deklaracjach oraz innych dokumentach składanych przez podatników jak również płatników lub inkasentów podatków, ale też uzyskane od innych podmiotów lub we własnym zakresie w czasie czynności sprawdzających, postępowania podatkowego, kontroli podatkowej, postępowań w sprawach karnych skarbowych, zawarte w dokumentacji rachunkowej organu podatkowego i uzyskane z banków oraz innych źródeł; 15) w razie powzięcia informacji o możliwości uczestniczenia przez podejrzanego w obrocie papierami wartościowymi można zwrócić się do biur maklerskich lub banków uczestniczących w czynnościach maklerskich²⁷.

Dane, o których mowa wyżej prócz ustalenia danych niezbędnych do dokonania zabezpieczenia majątkowego stanowią pomocny materiał dowodowy do ustalenia różnicy pomiędzy deklarowanymi przez osoby parające się procederem prania pieniędzy dochodami i stanem majątkowym, a środkami przez nich transferowanymi, a tym samym nie mającego żadnego pokrycia w deklarowanych dochodach. Materiał ten pomocny jest również w ustaleniu zależności pomiędzy poszczególnymi osobami uczestniczącymi w tym procesie.

Zabezpieczenie majątkowe powinno być stosowane bardzo szybko ze względu na możliwość łatwego transferowania funduszy na znaczne odległości, poza zasięg krajowych organów ścigania, co w przypadku czynu zabronionego, o którym mowa w art. 299 k.k. staje się niemal normą. W toku prowadzonego postępowania przygotowawczego prokurator powinien, w oparciu o dyspozycję art. 105 ust. 2 pkt b ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. Prawo bankowe²⁸ bądź też art. 106 ust. 2 ustawy Prawo bankowe w zw. z art. 32 ustawy o przeciwdziałaniu wprowadzenia do obrotu finansowego wartości majątkowych pochodzących z nielegalnych lub nieujawnionych źródeł oraz o przeciwdziałaniu finansowania terroryzmu zasięgnąć informacji o obrotach i stanach rachunków bankowych w związku z toczącą się sprawą karną

²⁴ Dz. U. z 1997 r., Nr 134, poz. 893 z późn. zm.

²⁵ tekst jedn. Dz. U. z 2002 r., Nr 72, poz. 665 z późn. zm.

²⁶ tekst jedn. Dz. U. z 2004 r., Nr 8, poz. 65, z późn. zm.

²⁷ por. B. Kolasieński (red.) *Metodyka postępowania w zakresie zabezpieczenia majątkowego*, Prokuratura i Prawo 2006, nr 4, s. 98 – 102.

²⁸ t.j. Dz. U. z 2002 r., Nr 72, poz. 665, z późn. zm.

lub karłą skarbową (§ 166 Regulaminu wewnętrznego urzędowania powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury).

Skuteczne wykorzystanie instytucji zabezpieczenia majątkowego, w przypadku przestępstwa prania brudnych pieniędzy gwarantuje ustawa z dnia 16 listopada 2000 roku o przeciwdziałaniu wprowadzenia do obrotu finansowego wartości majątkowych pochodzących z nielegalnych lub nieujawnionych źródeł oraz o przeciwdziałaniu finansowania terroryzmu. W oparciu o dyspozycję art. 18 ust. 1 tego aktu prawnego w sytuacji, gdy z zawiadomienia pochodzącego ze strony instytucji obowiązanej wynika, że określona transakcja ma związek z przestępstwem prania pieniędzy, Generalny Inspektor Nadzoru Finansowego może w ciągu 24 godzin od potwierdzenia jej przyjęcia przekazać instytucji obowiązanej pisemne żądanie wstrzymania tej transakcji lub blokady rachunku bankowego na okres nie dłuższy niż 48 godzin od momentu potwierdzenia przyjęcia zawiadomienia, zawiadamiając jednocześnie właściwego miejscowo prokuratora o podejrzeniu popełnienia przestępstwa i przekazuje materiały i dokumenty dotyczące wstrzymanej transakcji lub blokowanego rachunku. W takiej sytuacji na instytucji obowiązanej spoczywa obowiązek wstrzymania transakcji lub blokady rachunku niezwłocznie po otrzymaniu pisemnego żądania ze strony Generalnego Inspektora Nadzoru Finansowego. Podobną procedurę normuje art. 18 a ust. 1. wskazanego aktu prawnego. W oparciu o ten przepis Generalny Inspektor Nadzoru Finansowego może przekazać instytucji zobowiązanej pisemne żądanie wstrzymania transakcji lub blokady rachunku bez uprzedniego otrzymania od niej zawiadomienia bądź informacji, jeżeli posiadane informacje wskazują na prowadzenie działań mających na celu wprowadzenie do obrotu finansowego wartości majątkowych pochodzących z nielegalnych lub nieujawnionych źródeł. W tej sytuacji Generalny Inspektor Nadzoru Finansowego może zażądać wstrzymania transakcji lub blokady rachunku na okres nie dłuższy niż 48 godzin od momentu otrzymania tego żądania przez instytucję obowiązaną. Prokurator, we wskazanych przypadkach, w oparciu o dyspozycję art. 19 ust.1 i 2 tej ustawy prokurator może podjąć decyzję o wstrzymaniu transakcji lub dokonać blokady rachunku wydając w tym przedmiocie postanowienie wskazując w nim zakres i sposób w jaki ma to nastąpić. Wstrzymanie transakcji upada, jeżeli przed upływem 3 miesięcy od dnia powiadomienia prokuratora o podejrzeniu popełnienia przestępstwa nie zostanie wydane postanowienie o zabezpieczeniu majątkowym.

Na postanowienie w przedmiocie wstrzymania transakcji lub blokady rachunku przysługuje zażalenie do sądu właściwego do rozpoznania sprawy. Z uwagi na dobro śledztwa prowadzonego w sprawie prania pieniędzy można odroczyć ogłoszenie tego postanowienia na czas oznaczony, kierując się tutaj jedynie kryterium dobra sprawy.

Wprowadzenie takiej instytucji do systemu prawnego ocenić należy pozytywnie z uwagi szybkość działania, ostrożność oraz skuteczność. Preferować moim zdaniem w przypadku prania pieniędzy instytucję blokady rachunku bankowego, ten

środek bowiem daje znacznie szersze możliwości niż same wstrzymanie pojedynczej transakcji bankowej. W sytuacji, gdy wstrzymana transakcja bankowa miała rzeczywiście związek z procederem prania pieniędzy, to w takiej sytuacji osoby uwikłane w ten proceder mogą, w związku z alarmem, dokonać innych transakcji na tym rachunku w celu ukrycia środków, które nie były zaangażowane w daną transakcję, chociaż znajdowały się na tym samym rachunku.

Do kar o charakterze represyjnym należy grzywna, która w przypadku przestępstwa prania pieniędzy orzekana jest w oparciu o dyspozycję art. 33 § 2 k.k. Art. 33 § 1 k.k. przewiduje, że grzywnę w podstawowym wymiarze można orzec w przedziale od 10 do 360 stawek dziennych. Wysokość jednej stawki dziennej zaś waha się od 10 do 2 000 złotych. Art. 309 k.k. daje możliwość wymierzenia, obok kary pozbawienia wolności w razie skazania za m. in. przestępstwo z art. 299 k.k., także grzywny w wysokości do 2 000 stawek dziennych²⁹.

Dla przeciwdziałania praniu pieniędzy znaczenie ma również stosowanie wobec sprawców tego rodzaju przestępstw odpowiednich środków karnych.

Na potrzeby przestępstwa opisanego w art. 299 k.k. ustawodawca przewidział odrębny środek karny w postaci obligatoryjnego przepadku:

1. przedmiotów pochodzących bezpośrednio albo pośrednio z przestępstwa (np. papiery wartościowe) – art. 299 § 7 k.k.;
2. korzyści z tego przestępstwa lub ich równowartość, chociażby nie stanowiły one własności sprawcy – art. 299 § 7 k.k.

W oparciu o art. 44 § 2 k.k. sąd może orzec przepadek przedmiotów służących albo przeznaczonych do popełnienia przestępstwa (np. sprzęt komputerowy), na podstawie art. 44 § 6 k.k. przepadek przedmiotów, których wytwarzanie, posiadanie, obrót, przesyłanie, przenoszenie lub przewożenie jest zabronione (np. broń palna).

Sąd ma również możliwość orzeczenia³⁰:

1. pozbawienia praw publicznych (art. 40 § 1 k.k.) co może nastąpić w razie skazania na karę pozbawienia wolności na czas nie krótszy niż 3 lata, w wyniku motywacji zasługującej na szczególne potępienie (art. 40 § 2 k.k.), np. w sytuacji gdy sprawca uczestniczy w procederze prania pieniędzy w celu uzyskania nieewidencjonowanych przychodów kierując się chęcią zysku. Osoba w stosunku do której orzeczono tego rodzaju środek karny nie może np. zostać

²⁹Grzywna to dla skazanego dolegliwość ekonomiczna. Pozbawia ona sprawcę bezprawnej korzyści, uświadamiając mu jednocześnie nieopłacalność przestępstwa i stwarzając w ten sposób czynnik powstrzymujący przed ponownym jego popełnieniem. Jeżeli chodzi o aspekt ogólnoprewencyjny to wynika on z utwierdzenia w społeczeństwie przekonania, że przestępstwo nie popłaca, a sprawcy są sprawiedliwie karani.

³⁰Środki orzekane przez sąd fakultatywnie mają znaczenie prewencyjne, nadto czynią one karę bardziej dolegliwą dla skazanego.

- maklerem papierów wartościowych (art. 127 ust 1 pkt 2 ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o obrocie instrumentami finansowymi³¹)³²;
2. zakaz zajmowania określonego stanowiska albo wykonywania określonego zawodu, jeżeli sprawca nadużył przy popełnieniu przestępstwa stanowiska lub wykonywanie zawodu albo okazał, że dalsze zajmowanie stanowiska lub wykonywanie zawodu zagraża istotnym dobrom korzystającym z ochrony prawnej (art. 41 § 1 k.k.)³³;
 3. zakaz prowadzenia określonej działalności gospodarczej, w sytuacji skazania za przestępstwo popełnione w związku z prowadzeniem takiej działalności, jeżeli dalsze jej prowadzenie zagraża dobrom chronionym prawem (art. 41 § 2 k.k.)³⁴;
 4. orzeczenie zwrotu korzyści majątkowej uzyskanej przez osobę fizyczną, prawną lub jednostkę organizacyjną nie mającą osobowości prawnej w razie skazania osoby fizycznej za przestępstwo przynoszące tego rodzaju korzyść, która działała w imieniu lub interesie takich podmiotów. W takich sytuacjach sąd zobowiązuje obligatoryjnie podmiot, który uzyskał korzyść majątkową do jej zwrotu w całości lub w części na rzecz Skarbu Państwa (art. 52 k.k.). Pozbawienie na mocy tego przepisu podmiotu, który parał się procederem prania pieniędzy i uzyskał w procesie legalizacji korzyść majątkową może stanowić dotkliwą sankcję, w szczególności gdy brak jest możliwości zastosowania środków o charakterze administracyjnym³⁵.

Ważne uzupełnienie walki z procederem prania brudnych pieniędzy stanowi ustawa z dnia 28 października 2002 roku o odpowiedzialności podmiotów zbioro-

³¹ Dz. U. z 2005 r., Nr 183, poz. 1538 z późn. zm.

³² W przypadku orzeczenia przez sąd środka karnego w postaci pozbawienia praw publicznych sąd zawiadamia: 1) właściwy dla miejsca ostatniego zamieszkania lub pobytu skazanego odpowiedni organ administracji publicznej; 2) Kancelarię Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, jeżeli skazany ma order, odznaczenie lub tytuł honorowy; 3) organy i instytucje, w których skazany pełnił ostatnio funkcje objęte utratą; 4) organ właściwy w sprawach powszechnego obowiązku obrony, w którego ewidencji skazany figuruje – art. 179 k.k.w.

³³ W razie orzeczenia środka karnego w postaci zakazu zajmowania określonego stanowiska lub wykonywania określonego zawodu, sąd przesyła odpis wyroku właściwemu organowi administracji rządowej lub samorządu terytorialnego oraz instytucji, w której skazany zajmuje objęte zakazem stanowisko lub wykonuje objęty zakazem zawód. Jeżeli skazany zajmuje stanowisko kierownicze lub inne odpowiedzialne stanowisko, sąd przesyła odpis wyroku również właściwej jednostce nadrzędnej – art. 180 k.k.w.

³⁴ W przypadku orzeczenia wobec sprawcy czynu zabronionego, o którym mowa w art. 299 k.k. środka karnego w postaci zakazu prowadzenia określonej działalności gospodarczej, sąd przesyła odpis wyroku odpowiedniemu organowi administracji rządowej lub samorządu terytorialnego właściwemu dla miejsca zamieszkania skazanego lub dla miejsca prowadzenia działalności gospodarczej objętej zakazem.

³⁵ Stosowanie tego środka karnego jest szczególnie ważne w sytuacji, gdy w procederze prania pieniędzy współuczestniczą np. instytucje finansowe. Sankcje karne dosięgają osób, które bardzo szybko mogą być w tym procederze zastąpione przez inne. Pozostaje cała infrastruktura służąca praniu pieniędzy. Pozbawienie takiego podmiotu korzyści majątkowej stanowi dotkliwą sankcję, która uzupełniona może zostać także sankcjami o charakterze administracyjnym stosowanymi przez organy nadzorujące lub kontrolujące daną instytucję. Obok tych sankcji w przypadku tego rodzaju podmiotów istnieje możliwość pociągnięcia a ich do odpowiedzialności karnej w oparciu o przepisy ustawy o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych (o tym szerzej w rozdziale III opracowania).

wych za czyny zabronione pod groźbą kary³⁶, która weszła w życie w listopadzie 2003 roku. Ten akt prawny daje możliwość pociągnięcia do odpowiedzialności karnej podmiotów zbiorowych w związku z popełnieniem przestępstwa prania pieniędzy (art. 16 ust. 1 lit a ustawy o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych).

Do grona podmiotów zbiorowych należą obok osób prawnych również jednostki organizacyjne nie mające osobowości prawnej, którym odrębne przepisy przyznają zdolność prawną, z wyłączeniem Skarbu Państwa, jednostek samorządu terytorialnego i ich związków. Do tej kategorii zaliczyć należy również spółki handlowe z udziałem Skarbu Państwa, jednostek samorządu terytorialnego lub związku takich jednostek, spółki kapitałowe w organizacji, podmioty w stanie likwidacji oraz przedsiębiorców niebędących osobami fizycznymi, a nadto zagraniczne jednostki organizacyjne.

Podmiot zbiorowy podlega odpowiedzialności za czyn zabroniony, którym jest zachowanie osoby fizycznej:

1. działającej w imieniu lub w interesie podmiotu zbiorowego w ramach uprawnienia lub obowiązku do jego reprezentowania, podejmowania w jego imieniu decyzji lub wykonywania kontroli wewnętrznej albo przy przekroczeniu tego uprawnienia lub niedopełnieniu tego obowiązku (art. 3 pkt 1 ustawy o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych),
2. dopuszczonej do działania w wyniku przekroczenia uprawnień lub niedopełnienia obowiązków przez osobę, o której mowa w pkt 1 (art. 3 pkt 2 ustawy o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych),
3. działającej w imieniu lub w interesie podmiotu zbiorowego, za zgodą lub wiedzą osoby, o której mowa w art. 3 pkt 1 (art. 3 pkt 3 ustawy o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych).

Warunkiem *sine qua non* odpowiedzialności podmiotu zbiorowego jest konieczność aby fakt popełnienia przestępstwa lub przestępstwa skarbowego przez osobę wskazaną powyżej został stwierdzony:

- prawomocnym wyrokiem skazującym,
- prawomocnym wyrokiem warunkowo umarzającym postępowanie karne wobec takiej osoby,
- prawomocnym wyrokiem warunkowo umarzającym wobec takiej osoby postępowanie o przestępstwo skarbowe,
- orzeczeniem o udzieleniu takiej osobie zezwolenia na dobrowolne poddanie się odpowiedzialności,
- orzeczeniem sądu o umorzeniu przeciwko takiej osobie postępowania z powodu okoliczności wyłączającej ukaranie sprawcy.

³⁶ Dz. U. z 2002 r., Nr 197, poz. 1661, z późn. zm.

Podmiot zbiorowy podlega odpowiedzialności, jeżeli do popełnienia przestępstwa doszło w następstwie co najmniej braku należytej staranności w wyborze osoby fizycznej, o której art. 3 pkt 2 lub 3 ustawy o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych, bądź też w przypadku co najmniej braku należytego nadzoru nad tą osobą – ze strony organu lub przedstawiciela podmiotu zbiorowego.

W zakresie walki z procederem prania pieniędzy należy pozytywnie ocenić sankcje przewidziane przepisami wskazanego aktu prawnego, które mają przede wszystkim charakter majątkowy. Należy do nich kara pieniężna w wysokości od 1.000 do 20.000.000 złotych, nie wyższa jednak niż 10 % przychodu osiągniętego w roku obrotowym, w którym popełniono czyn zabroniony będący podstawą odpowiedzialności podmiotu zbiorowego (art. 7 ustawy o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych).

Obok kary pieniężnej ustawa o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych przewiduje również katalog środków karnych, które mogą mieć znaczenie w zakresie procederu prania pieniędzy, w szczególności zaś obligatoryjny przepadek przedmiotów pochodzących bezpośrednio lub chociażby pośrednio z czynu zabronionego, jak również przedmiotów które służyły lub były przeznaczone do jego popełnienia, przepadek korzyści majątkowej pochodzącej chociażby pośrednio z czynu zabronionego jak i przepadek równowartości przedmiotów lub równowartości korzyści majątkowej pochodzących chociażby pośrednio z czynu zabronionego (art. 8), a także fakultatywną możliwość orzeczenia środka karnego w postaci zakazu promocji lub reklamy prowadzonej działalności, wytwarzanych lub sprzedawanych wyrobów, świadczonych usług lub udzielanych świadczeń (art. 9 ust. 1 pkt 1), zakazu korzystania z dotacji, subwencji lub innych form wsparcia finansowego środkami publicznymi (art. 9 ust. 1 pkt 2), zakazu korzystania z pomocy organizacji międzynarodowych, których Rzeczpospolita Polska jest członkiem (art. 9 ust. 1 pkt 3), zakazu ubiegania się o zamówienia publiczne (art. 9 ust. 1 pkt 4), zakazu prowadzenia określonej działalności podstawowej lub ubocznej (art. 9 ust. 1 pkt 5), podanie wyroku do publicznej wiadomości (art. 9 ust. 1 pkt 5)³⁷.

W zakresie walki z procederem prania pieniędzy za nieracjonalny i wymagający w przypadku tego właśnie przestępstwa pilnej zmiany ustawodawczej uznać należy zapis art. 9 ust. 3 ustawy o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych. Przepis ten stanowi, że zakazu, o którym mowa w art. 9 ust. 1 pkt 5 ustawy nie orzeka się jeżeli jego orzeczenie mogłoby doprowadzić do upadłości albo likwidacji podmiotu zbiorowego lub zwolnień, o których mowa w art. 1 ustawy z dnia 13 marca 2003 roku o szczególnych zasadach rozwiązywania z pracownikami stosunków pracy z przyczyn niedotyczących pracodawcy³⁸. W przypadku przestępstwa opisanego w art. 299 k.k., jak również i innych przestępstw gospodarczych, sąd powinien mieć możliwość, m. in. z uwagi na fakt, że jedynym celem istnienia firm tzw. firm krzaków,

³⁷ Zakazy orzeka się na okres od 1 roku do 5 lat, orzeka się je w latach.

³⁸ Dz. U. z 2002 r., Nr 112, poz. 980, z późn. zm.

jest uczestniczenie w przestępczym procederze, uniemożliwienia podmiotowi zbiorowemu dalszego prowadzenia działalności, która jest wykorzystywana dla prania pieniędzy. unicestwienie takiego podmiotu poza oczywiście wyeliminowaniem go na stałe z udziału w przestępczym procederze ma także znaczenie prewencyjne.

DAS STRAFGESETZ UND REGELUNGEN ZUR BEKÄMPFUNG DER ERSCHEINUNG VON „SCHMUTZIGES GELD-WASCHEN“

Zusammenfassung

Der Begriff „schmutziges Geld-Waschen“ erschien in der Sprache der Kriminalistik und Strafgesetzes erst seit der 80-Jahren des 20. Jahrhunderts. Das „Geld-Waschen“ hat aber schon eine längere Geschichte. Es geht um Waschen „schmutziges“ Geld, was bedeutet, dass das Geld eine unlegale herkunft hat. Durch „Waschen“ versucht man das Geld aufnormalen Weg zu bringen. Im vorliegenden Beitrag werden einige Aspekte des „schmutzigen „Geld-Waschen“ aus der Sicht des Strafgesetzes besprochen.
